

LEKCJA 2

Temat: **Prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy**

Czas realizacji:

- 2 godziny lekcyjne - 90 minut

Cele operacyjne:

Po zakończeniu zajęć uczeń rozumie i wie:

- jakie obowiązki musi wypełnić pracodawca w zakresie przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy i jakie jest ich źródło,
- jakie prawa i obowiązki ma pracownik w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy i jakie jest ich źródło,
- na czym polega odpowiedzialność za naruszenie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.

Treści:

1. Obowiązki pracodawcy w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy.
2. Obowiązki osób kierujących pracownikami w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy.
3. Prawa i obowiązki pracownika w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy.
4. Odpowiedzialność za nieprzestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.

Plan zajęć:

Lp.	Treść	Metoda nauczania	Czas realizacji
1.	Wprowadzenie do tematu	Wykład	5 min.
2.	Charakter prawny obowiązków w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy	Wykład	10 min.
3.	Obowiązki pracodawcy i osób kierujących pracownikami w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy	Wykład Pokaz	30 min.
4.	Prawa i obowiązki pracownika wynikające z przepisów o bezpieczeństwie pracy	Wykład Pokaz	15 min.
5.	Odpowiedzialność za nieprzestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy	Wykład Pokaz	25 min.
6.	Podsumowanie	Wykład Dyskusja	10 min.

SCENARIUSZ ZAJĘĆ:

Ad. 1.

- przedstaw cele lekcji i potrzebę posiadania wiedzy w zakresie bhp.
- podkreśl, że działania, które będą realizowane przez pracodawcę i pracownika nie wynikają z dobrej woli stron, lecz są obowiązkiem ustawowym.
- dokonaj podziału tych obowiązków.

Ad. 2.

- omów, jakie są podmioty obowiązków prawnych w zakresie bhp.
- przedstaw, gdzie znajdują się zapisy tych obowiązków.
- zapytaj, czy ktoś może przytoczyć jak brzmi któryś z obowiązków. Pokaż Kodeks pracy i jedno z rozporządzeń. Zwróć uwagę na ich formę, język, na tryb nakazowy.

Ad. 3.

- przedstaw podstawowe obowiązki pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy i omów ich znaczenie dla życia i zdrowia pracowników.
- przedstaw, jakich problemów dotyczą szczegółowe obowiązki pracodawcy i z przykładami najważniejsze z nich (w szkołach, w których są pracownie bhp może znajdą się ekspozyty odzieży i sprzętu ochrony indywidualnej, karty charakterystyki substancji niebezpiecznych itd.).

Ad. 4.

- omów, jaki jest charakter praw pracownika w zakresie bhp i w jakich przypadkach można z nich korzystać (podaj przykłady najbardziej zbliżone do doświadczeń środowiskowych uczniów).
- przedstaw obowiązki pracownika i przedstaw jak ważne dla życia i zdrowia jest ich przestrzeganie (przedstaw znane ci przykłady nie przestrzegania obowiązków).
- uzasadnij celowość tych szkoleń i ich przydatność w życiu zawodowym pracowników.

Ad 5.

- narysuj na tablicy hierarchię odpowiedzialności za bhp w zakładzie pracy (dyrektor, kierownicy działów, mistrzowie, brygadziści i pracownicy).
- dokonaj podziału kar za nieprzestrzeganie wymogów bhp.
- podaj, że wynikają one z Kodeksu pracy, Kodeksu postępowania administracyjnego i Kodeksu karnego.
- zapytaj uczniów, czemu służą kary i jaką spełniają rolę.

Ad. 6.

- przez zadawanie pytań zachęć uczniów do odpowiedzi i dyskusji.
- sprawdź, czy uczniowie mają własne doświadczenia z zakresu przedstawionych tematów (np. uczniowie ZSZ i Technikum).

Spis foliogramów

Nr Tytuł

10. Podstawowe obowiązki pracodawcy.
11. Obowiązki osób kierujących pracownikami.
12. Prawa pracownika.
13. Obowiązki pracownika.

PYTANIA KONTROLNE Z ODPOWIEDZIAMI

1. Jakie są podstawowe obowiązki pracodawcy w dziedzinie bhp i gdzie zostały określone?

Odpowiedź: Podstawowe obowiązki pracodawcy określone zostały w art. 207 – 2093 Kodeksu pracy.

Zgodnie z tymi przepisami pracodawca jest zobowiązany chronić zdrowie i życie pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki, a w szczególności do:

- organizowania pracy w sposób zapewniający bezpieczne i higieniczne warunki pracy,
- zapewnienia przestrzegania w zakładzie pracy przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy wydawania poleceń usunięcia uchybień w tym zakresie oraz kontrolowania wykonania tych poleceń,
- reagowania na potrzeby w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy oraz dostosowywania środków podejmowanych w celu doskonalenia istniejącego poziomu ochrony zdrowia i życia pracowników, biorąc pod uwagę zmieniające się warunki wykonywania pracy,
- zapewnienia rozwoju spójnej polityki zapobiegającej wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym uwzględniającej zagadnienia techniczne, organizację pracy, stosunki społeczne oraz wpływ czynników środowiska pracy,
- uwzględniania ochrony zdrowia młodocianych, pracownic w ciąży lub karmiących dziecko piersią oraz pracowników niepełnosprawnych w ramach podejmowanych działań profilaktycznych,
- zapewniania wykonania nakazów, wystąpień, decyzji i zarządzeń wydawanych przez organy nadzoru nad warunkami pracy,
- zapewniania wykonania zaleceń społecznego inspektora pracy.

2. Jakie obowiązki informacyjne spoczywają na pracodawcy?

Odpowiedź: Do podstawowych obowiązków pracodawcy należą również obowiązki z zakresu informowania o:

- zagrożeniach dla zdrowia i życia występujących w zakładzie pracy, na poszczególnych stanowiskach pracy i przy wykonywanych pracach, w tym o zasadach postępowania w przypadku awarii i innych sytuacji zagrażających zdrowiu i życiu pracowników,
- działaniach ochronnych i zapobiegawczych podjętych w celu wyeliminowania lub ograniczenia tych zagrożeń,
- wyznaczonych do udzielania pierwszej pomocy, wykonywania czynności w zakresie ochrony przeciwpożarowej i ewakuacji pracowników.

3. Jakie działania musi podjąć pracodawca w przypadku możliwości wystąpienia zagrożenia lub wystąpienia bezpośredniego zagrożenia?

- poinformować pracowników o zagrożeniach oraz podjąć działania w celu zapewnienia im odpowiedniej ochrony,
- dostarczyć pracownikom instrukcje umożliwiające, przerwanie pracy i oddalenie się w miejsce bezpieczne.

Jeżeli zagrożenie jest bezpośrednie pracodawca ma obowiązek:

- wstrzymać pracę i wydać pracownikom polecenie oddalenia się w miejsca bezpieczne,
- do czasu usunięcia zagrożenia nie wydawać polecenia wznowienia pracy,
- umożliwić pracownikom podjęcie działań w celu uniknięcia niebezpieczeństwa – na miarę ich wiedzy i dostępnych środków technicznych.

Pracownicy, którzy podjęli działania w celu uniknięcia zagrożenia nie mogą ponosić jakichkolwiek niekorzystnych konsekwencji tych działań. Jednakże, jeżeli działania ich spowodowały szkodę, której przyczyną jest zaniechanie swoich obowiązków, to będą ponosić za to odpowiedzialność

4. Jaki obowiązek spoczywa na pracodawcy, który po raz pierwszy rozpoczyna działalność?

Odpowiedź: W terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia działalności, powinien zawiadomić na piśmie właściwego inspektora pracy i właściwego państwowego inspektora sanitarnego o miejscu, rodzaju i zakresie prowadzonej działalności.

5. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie obiektów budowlanych i pomieszczeń pracy?

Odpowiedź: Do najważniejszych obowiązków pracodawcy w odniesieniu do obiektów budowlanych i pomieszczeń pracy należy zapewnienie:

- aby budowa lub przebudowa obiektu budowlanego albo jego części, w którym przewiduje się pomieszczenia pracy, była wykonywana na podstawie projektów uwzględniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy - pozytywnie zaopiniowanych przez uprawnionych rzeczoznawców, zgodnie z odrębnymi przepisami,
- aby obiekt budowlany, w którym przewiduje się pomieszczenia pracy, spełniał wymagania dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy,
- aby przebudowa obiektu budowlanego, w którym znajdują się pomieszczenia pracy, uwzględniała poprawę warunków bhp.

6. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie maszyn i urządzeń technicznych?

Odpowiedź: Obowiązkiem pracodawcy jest zapewnienie, aby maszyny i inne urządzenia techniczne:

- zapewniały bezpieczne i higieniczne warunki pracy, w szczególności zabezpieczały pracownika przed urazami, działaniem niebezpiecznych substancji chemicznych, porażeniem prądem elektrycznym, nadmiernym hałasem, szkodliwymi wstrząsami, działaniem wibracji i promieniowania oraz szkodliwym i niebezpiecznym działaniem innych czynników środowiska pracy,
- uwzględniały zasady ergonomii.

7. Jakieszczegółoweobowiązkiw dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie substancji chemicznych, w tym niebezpiecznych?

Odpowiedź: Pracodawca nie może:

- stosować materiałów i procesów technologicznych bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników i podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych,
- stosować substancji i preparatów chemicznych nie oznakowanych w sposób widoczny, umożliwiający ich identyfikację oraz stosować niebezpiecznych substancji i preparatów chemicznych bez posiadania aktualnego spisu tych substancji i preparatów oraz kart charakterystyki, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem.

W razie zatrudnienia pracownika w warunkach narażenia na działanie substancji i czynników rakotwórczych, pracodawca jest obowiązany zastępować te substancje i czynniki mniej szkodliwymi dla zdrowia lub stosować inne dostępne środki ograniczające stopień tego narażenia, przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki.

8. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie szkolenia w dziedzinie bhp?

Odpowiedź: Pracodawca ma obowiązek zapewnienia przeszkolenia pracownika w zakresie bhp przed dopuszczeniem go do pracy oraz prowadzenia okresowych szkoleń w tym zakresie.

9. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie dostarczania środków ochrony indywidualnej?

Odpowiedź: Pracodawca jest zobowiązany do dostarczania pracownikowi nieodpłatnie środków ochrony indywidualnej, spełniających wymagania dotyczące oceny zgodności, zabezpieczających przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy oraz informowania go o sposobach posługiwania się nimi. Pracodawca nie może dopuścić pracownika do pracy bez środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego przewidzianych do stosowania na danym stanowisku pracy.

10. Jakiespoczywają na pracowniku obowiązki w zakresie bhp i gdzie zostały one określone?

Odpowiedź: Obowiązki pracownika w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy określa art. 211 Kodeksu pracy. Pracownik jest obowiązany:

- znać przepisy oraz zasady bhp, brać udział w szkoleniu i instruktażu z tego zakresu oraz poddawać się wymaganym egzaminom sprawdzającym,
- wykonywać pracę w sposób zgodny z przepisami oraz zasadami bhp oraz stosować się do wydawanych w tym zakresie poleceń i wskazówek przełożonych,
- dbać o należyty stan maszyn, urządzeń, narzędzi i sprzętu oraz o porządek i ład w miejscu pracy,
- stosować środki ochrony zbiorowej, a także używać przydzielonych środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, zgodnie z ich przeznaczeniem,
- poddawać się wstępnym, okresowym i kontrolnym oraz innym zaleconym badaniom lekarskim, a także stosować się do wskazań lekarskich,
- niezwłocznie zawiadomić przełożonego o zauważonym w zakładzie pracy wypadku albo zagrożeniu życia lub zdrowia ludzkiego oraz ostrzec współpracowników, a także inne osoby znajdujące się w rejonie zagrożenia, o grożącym im niebezpieczeństwie,
- współdziałać z pracodawcą oraz przełożonymi w wypełnianiu obowiązków dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

11. Kto może odpowiadać za naruszenie wymogów bezpieczeństwa pracy?

Odpowiedź: pracodawcy, osoby kierujące pracownikami, pracownicy.

12. Wymień rodzaje kar za naruszenie przepisów o ochronie pracy.

Odpowiedź: kary służbowe (upomnienie, nagana, kara pieniężna), kary administracyjne (mandat karny, skierowanie sprawy do sądu grodzkiego), odpowiedzialność karna, odpowiedzialność cywilna.

Test sprawdzający wiadomości z zakresu

„Prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika w zakresie bezpieczeństwa pracy”

- 1. Za stan bezpieczeństwa w zakładzie pracy odpowiada:**
 - A) pracownik służby bhp zatrudniony w zakładzie pracy
 - B) społeczny inspektor pracy
 - C) pracodawca
- 2. Obowiązkiem pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy jest:**
 - A) organizować pracę tak, aby zapewnić zysk dla zakładu i płace dla załogi
 - B) organizować pracę w sposób zapewniający bezpieczne i higieniczne warunki
 - C) organizować pracę tak, aby zapewnić zatrudnionym dobre samopoczucie
- 3. Pracodawca uruchamiając produkcję po raz pierwszy w zakładzie winien:**
 - A) sprawdzić system ochrony obiektu
 - B) przeszkolić wszystkich pracowników w zakresie podstawowym bhp
 - C) w terminie 30 dni powiadomić właściwego inspektora pracy i właściwego państwowego inspektora sanitarnego
- 4. Obowiązkiem pracodawcy jest, aby maszyny i urządzenia techniczne zapewniały:**
 - A) uwzględnienie najnowszych osiągnięć techniki
 - B) bezawaryjną i wydajną pracę,
 - C) bezpieczne i higieniczne warunki pracy i uwzględniały zasady ergonomii
- 5. Pracodawca nie może stosować substancji i preparatów chemicznych bez:**
 - A) oznakowania ich w sposób widoczny umożliwiający identyfikację
 - B) wcześniejszego przeszkolenia
 - C) zgody organu nadzoru nad warunkami pracy
- 6. W zakresie ochrony zdrowia pracownika pracodawca winien:**
 - A) zapewnić wentylację i ogrzewanie pomieszczeń pracy
 - B) nie dopuścić do pracy pracownika bez aktualnego orzeczenia lekarskiego
 - C) wyposażyć pracowników w odzież roboczą
- 7. Pracownik może powstrzymać się od wykonywania pracy:**
 - A) gdy warunki pracy nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia pracownika
 - B) gdy praca jest źle zorganizowana
 - C) jest zbyt gorąco lub za zimno

ROZWIĄZANIE TESTU

	1	2	3	4	5	6	7
A					X		X
B		X				X	
C	X		X	X			

MATERIAŁ ŹRÓDŁOWY DLA UCZNIA

Temat:

Prawa i obowiązki pracodawcy i pracownika w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy

1. WPROWADZENIE

W Kodeksie pracy jako podmioty praw i obowiązków w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy zostały określone strony stosunku pracy, czyli pracodawca i pracownik.

Dodatkowo art. 212 Kodeksu pracy ustala obowiązki w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy dla osób kierujących pracownikami. Do tej grupy zalicza się kierowników wydziałów, oddziałów, sekcji, mistrzów, brygadzistów itp.

Obowiązki te są określone w przepisach i obwarowane karą za ich nieprzebranie.

Aby wymogi Kodeksu Pracy były pełne i obejmowały cały zakres obowiązków stron stosunku pracy, zostały poszerzone o rozporządzenia wykonawcze.

Przepisy zawarte w Kodeksie pracy, jak również w poszczególnych rozporządzeniach, mają charakter prawa bezwzględnie obowiązującego, to znaczy, że nawet przy wyrażeniu woli dwóch zainteresowanych stron (pracodawcy i pracownika) nie można odstąpić od ich ustaleń.

2. OBOWIĄZKI PRACODAWCY W DZIEDZINIE BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY

A. Podstawowe obowiązki pracodawcy w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy

Podstawowe obowiązki pracodawcy w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy zostały określone w dziale dziesiątym Kodeksu pracy.

Według art. 207 § 1 pracodawca ponosi odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy. Oznacza to, że tylko pracodawca jest odpowiedzialny za ten stan, a nie żadna inna osoba, np. pracownik służby bhp. Pracodawca jest zobowiązany do ochrony zdrowia i życia pracowników przez zapewnienie im bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki, a w szczególności do:

- organizowania pracy w sposób zapewniający bezpieczne i higieniczne warunki pracy,
- zapewnienia przestrzegania w zakładzie pracy przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy wydawania poleceń usunięcia uchybień w tym zakresie oraz kontrolowania wykonania tych poleceń,
- reagowania na potrzeby w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy oraz dostosowywania środków podejmowanych w celu doskonalenia istniejącego poziomu ochrony zdrowia i życia pracowników, biorąc pod uwagę zmieniające się warunki wykonywania pracy,
- zapewnienia rozwoju spójnej polityki zapobiegającej wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym uwzględniającej zagadnienia techniczne, organizację pracy, stosunki społeczne oraz wpływ czynników środowiska pracy,
- uwzględniania ochrony zdrowia młodocianych, pracownic w ciąży lub karmiących dziecko piersią oraz pracowników niepełnosprawnych w ramach podejmowanych działań profilaktycznych,
- zapewniania wykonania nakazów, decyzji i zarządzeń wydawanych przez organy nadzoru nad warunkami pracy,
- zapewniania wykonania zaleceń społecznego inspektora pracy.

Do podstawowych obowiązków pracodawcy należą również obowiązki z zakresu informowania o:

- zagrożeniach dla zdrowia i życia występujących w zakładzie pracy, na poszczególnych stanowiskach pracy i przy wykonywanych pracach, w tym o zasadach postępowania w przypadku awarii i innych sytuacji zagrażających zdrowiu i życiu pracowników,
- działaniach ochronnych i zapobiegawczych podjętych w celu wyeliminowania lub ograniczenia tych zagrożeń,
- wyznaczonych do udzielania pierwszej pomocy, wykonywania działań w zakresie zwalczania pożarów i ewakuacji pracowników.

W przypadku wystąpienia możliwości zagrożenia pracodawca jest obowiązany:

- poinformować pracowników o zagrożeniach oraz podjąć działania w celu zapewnienia im odpowiedniej ochrony,
- dostarczyć pracownikom instrukcje umożliwiające, przerwanie pracy i oddalenie się w miejsce bezpieczne.

Jeżeli zagrożenie jest bezpośrednio pracodawca ma obowiązek:

- wstrzymać pracę i wydać pracownikom polecenie oddalenia się w miejsca bezpieczne,
- do czasu usunięcia zagrożenia nie wydawać polecenia wznowienia pracy,
- umożliwić pracownikom podjęcie działań w celu uniknięcia niebezpieczeństwa – na miarę ich wiedzy i dostępnych środków technicznych.

Pracownicy, którzy podjęli działania w celu uniknięcia zagrożenia nie mogą ponosić jakichkolwiek niekorzystnych konsekwencji tych działań. Jednakże, jeżeli działania ich spowodowały szkodę, której przyczyną jest zaniechanie swoich obowiązków, to będą ponosić za to odpowiedzialność.

W przypadku prowadzenia w tym samym miejscu prac przez różnych pracodawców (np. na budowie), pracodawcy ci mają obowiązek:

- współpracować ze sobą,
- wyznaczyć koordynatora sprawującego nadzór nad bezpieczeństwem i higieną pracy wszystkich pracowników zatrudnionych w tym samym miejscu,
- ustalić zasady współdziałania uwzględniające sposoby postępowania w przypadku wystąpienia zagrożeń dla życia lub zdrowia pracowników,
- przekazać pracownikom zatrudnionym u innego pracodawcy, którzy wykonują pracę na terenie jego zakładu informacje, o których mowa wyżej.

W art. 209 zostały określone obowiązki pracodawcy rozpoczynającego działalność. Taki pracodawca obowiązany jest, w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia działalności, zawiadomić na piśmie właściwego okręgowego inspektora pracy i właściwego państwowego inspektora sanitarnego o miejscu, rodzaju i zakresie prowadzonej działalności.

Obowiązek taki ciąży także na pracodawcy w razie zmiany miejsca, rodzaju i zakresu prowadzonej działalności, zwłaszcza zmiany technologii lub profilu produkcji, jeżeli zmiana technologii może powodować zwiększenie zagrożenia dla zdrowia pracowników.

B. Szczegółowe obowiązki pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (w rozdziałach: trzecim, czwartym i piątym działu dziesiątego Kodeksu pracy):

1. Obowiązki pracodawcy dotyczące budynków, pomieszczeń pracy, maszyn i innych urządzeń technicznych, substancji chemicznych, materiałów oraz procesów technologicznych - w tym zwłaszcza szczególnie szkodliwych dla zdrowia lub niebezpiecznych.

Do najważniejszych obowiązków pracodawcy w odniesieniu do obiektów budowlanych i pomieszczeń pracy należy zapewnienie, aby:

- budowa lub przebudowa obiektu budowlanego albo jego części, w którym przewiduje się pomieszczenia pracy, była wykonywana na podstawie projektów uwzględniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy - pozytywnie zaopiniowanych przez uprawnionych rzeczoznawców, zgodnie z odrębnymi przepisami,
- obiekt budowlany, w którym przewiduje się pomieszczenia pracy, spełniał wymagania dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy,
- przebudowa obiektu budowlanego, w którym znajdują się pomieszczenia pracy, uwzględniała poprawę warunków bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pracodawca jest obowiązany zapewniać pomieszczenia pracy odpowiednie do rodzaju wykonywanych prac i liczby zatrudnionych pracowników i utrzymywać obiekty budowlane i znajdujące się w nich pomieszczenia pracy, a także tereny i urządzenia z nimi związane w stanie zapewniającym bezpieczne i higieniczne warunki pracy.

Obowiązkiem pracodawcy jest, aby maszyny i inne urządzenia techniczne:

- zapewniały bezpieczne i higieniczne warunki pracy, w szczególności zabezpieczały pracownika przed urazami, działaniem niebezpiecznych substancji chemicznych, porażeniem prądem elektrycznym, nadmiernym hałasem, szkodliwymi wstrząsami, działaniem wibracji i promieniowania oraz szkodliwym i niebezpiecznym działaniem innych czynników środowiska pracy,
- uwzględniały zasady ergonomii.

Są to wymagania, których spełnienie powinni zapewnić konstruktorzy i producenci. Jeżeli maszyny i inne urządzenia techniczne nie spełniają powyższych wymagań, powinny być wyposażone w odpowiednie zabezpieczenia. W przypadku, gdy konstrukcja zabezpieczenia jest uzależniona od warunków lokalnych, wyposażenie maszyny lub innego urządzenia technicznego w odpowiednie zabezpieczenia należy do obowiązków pracodawcy.

Niedopuszczalne jest wyposażenie stanowisk pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności określonych w odrębnych przepisach.

2. Obowiązki pracodawcy dotyczące stosowania substancji i preparatów chemicznych, w tym niebezpiecznych substancji i czynników rakotwórczych oraz emitujących promieniowanie jonizujące itp.

Art. 220 § 1 wprowadza **zakaz stosowania przez pracodawcę materiałów i procesów technologicznych bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników i podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych.**

Minister zdrowia jest upoważniony do określenia w drodze rozporządzenia:

- wykazu jednostek upoważnionych do przeprowadzania badań materiałów i procesów technologicznych w celu ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia oraz zakresu tych badań,

- zakazu albo ograniczenia stosowania, obrotu lub transportu materiałów i procesów technologicznych ze względu na ich szkodliwość dla zdrowia albo uzależnienia ich stosowania, obrotu lub transportu od przestrzegania określonych warunków.

Zapisany jest także zakaz stosowania substancji i preparatów chemicznych nie oznakowanych w sposób widoczny, umożliwiając ich identyfikację oraz zabrania się stosowania niebezpiecznych substancji i niebezpiecznych preparatów chemicznych bez posiadania aktualnego spisu tych substancji i preparatów oraz kart charakterystyki, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem.

W razie zatrudnienia pracownika w warunkach narażenia na działanie substancji i czynników rakotwórczych, pracodawca jest obowiązany zastępować te substancje i czynniki mniej szkodliwymi dla zdrowia lub stosować inne dostępne środki ograniczające stopień tego narażenia, przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki.

Minister zdrowia określa w drodze rozporządzenia:

- wykaz substancji, czynników i procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym i prawdopodobnym działaniu rakotwórczym oraz sposób ich rejestracji,
- warunki sprawowania nadzoru nad stanem zdrowia pracowników zawodowo narażonych na działanie substancji i czynników rakotwórczych.

Pracodawca prowadzący działalność mogącą zagrażać nagłym niebezpieczeństwem dla zdrowia lub życia pracowników, obowiązany jest zapewnić:

- odpowiednie do rodzaju niebezpieczeństwa urządzenia i sprzęt ratowniczy oraz ich obsługę przez osoby należycie przeszkolone,
- udzielenie pierwszej pomocy poszkodowanym.

W polskim prawie pracy nie były do niedawna uregulowane obowiązki pracodawcy prowadzącego działalność stwarzającą możliwość wystąpienia nagłego niebezpieczeństwa dla zdrowia lub życia pracowników. Obecnie problem ten reguluje art. 224. Na pracodawcę został nałożony obowiązek podejmowania działań zapobiegających takiemu niebezpieczeństwu.

3. Obowiązki pracodawcy dotyczące zapewnienia pracownikom profilaktycznej ochrony zdrowia, właściwego postępowania w sprawach wypadków przy pracy oraz chorób zawodowych, i zapewnienia pracownikom środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, szkolenia w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pracodawca jest zobowiązany:

- do informowania pracowników o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą. Realizacja tego obowiązku powinna polegać na przekazywaniu pracownikowi wiedzy o rodzaju i zakresie występujących zagrożeń w środowisku pracy oraz o skutkach dla zdrowia i życia, jakie może wywołać praca w kontakcie z tymi zagrożeniami. Pracownik powinien być także poinstruowany o środkach zapobiegających zagrożeniom, a w szczególności o sposobach stosowania środków ochrony indywidualnej i zbiorowej,
- do stosowania środków zapobiegających chorobom zawodowym i innym chorobom związanym z wykonywaną pracą, a w szczególności:
 - utrzymywania w stanie stałej sprawności urządzenia ograniczające lub eliminujące szkodliwe dla zdrowia czynniki środowiska pracy oraz urządzenia służące do pomiarów tych czynników,
 - przeprowadzania, na swój koszt, badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia, rejestrowania i przechowywania wyników tych badań i pomiarów oraz udostępniania ich pracownikom,
 - nie dopuszczania do pracy pracownika bez aktualnego orzeczenia lekarskiego stwierdzającego brak przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku. Jeżeli pracownicy pracują w warunkach narażenia na działanie substancji i czynników rakotwórczych lub pyłów zwłókniających, jest obowiązany zapewnić tym pracownikom okresowe badania lekarskie. Wszystkie badania lekarskie są przeprowadzane na koszt pracodawcy. Pracodawca ponosi także inne koszty profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami - niezbędnej ze względu na warunki pracy,
 - zapewnienia pracownikom zatrudnionym w warunkach szczególnie uciążliwych, nieodpłatnie, odpowiednich posiłków i napojów, jeżeli jest to niezbędne ze względów profilaktycznych,
 - zapewnienia pracownikom odpowiednich urządzeń higieniczno-sanitarnych oraz dostarczania niezbędnych środków higieny osobistej, a także do zapewnienia środków do udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku,
 - dostarczania pracownikowi nieodpłatnie środków ochrony indywidualnej, spełniających wymagania dotyczące oceny zgodności, zabezpieczających przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy oraz informowania go o sposobach posługiwania się nimi. Zabrania się pracodawcy dopuszczenia pracownika do pracy bez środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego przewidzianych do stosowania na danym stanowisku pracy.
- do podjęcia niezbędnych działań w razie wypadku przy pracy. Pracodawca jest obowiązany podjąć działania eliminujące lub ograniczające zagrożenie, zapewnić udzielenie pierwszej pomocy osobom poszkodowanym i ustalić w przewidzianym trybie okoliczności i przyczyny wypadku oraz zastosować odpowiednie środki zapobiegające podobnym wypadkom. Koszty związane z ustalaniem okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy ponosi pracodawca,
- do zapewnienia przeszkolenia pracownika w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przed dopuszczeniem go do pracy oraz prowadzenia okresowych szkoleń w tym zakresie.

Pracodawca jest również zobowiązany:

- wydawać szczegółowe instrukcje i wskazówki dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach pracy,
- utworzyć służbę bezpieczeństwa i higieny pracy, jeżeli zatrudnionych jest więcej niż 100 pracowników. Jeżeli pracodawca nie jest obowiązany do powołania służby bhp, obowiązek wykonywania zadań tej służby spoczywa na pracodawcy. Pracodawca może powierzyć wykonywanie zadań służby bhp specjalistom spoza zakładu pracy albo pracownikowi zatrudnionemu przy innej pracy,
- powołania komisji bezpieczeństwa i higieny pracy, jako swojego organu doradczego i opiniodawczego, jeżeli zatrudnionych jest więcej niż 250 pracowników.

3. OBOWIĄZKI OSÓB KIERUJĄCYCH PRACOWNIKAMI W DZIEDZINIE BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY

Szczególną kategorię pracowników stanowią osoby kierujące pracownikami i są one, zgodnie z art. 212 Kodeksu pracy, obowiązane:

- organizować stanowiska pracy zgodnie z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy
- organizować, przygotowywać i prowadzić prace, uwzględniając zabezpieczenie pracowników przed wypadkami przy pracy, chorobami zawodowymi i innymi chorobami związanymi z warunkami środowiska pracy
- dbać o bezpieczny i higieniczny stan pomieszczeń pracy i wyposażenia technicznego, a także o sprawność środków ochrony zbiorowej i ich stosowanie zgodnie z przeznaczeniem,
- egzekwować przestrzeganie przez pracowników przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy,
- zapewniać wykonanie zaleceń lekarza sprawującego opiekę zdrowotną nad pracownikami.

Ponadto, zgodnie z art. 207 § 3 Kodeksu pracy taka osoba jest obowiązana znać, w zakresie niezbędnym do wykonywania ciężących na niej obowiązków, przepisy o ochronie pracy, w tym także przepisy oraz zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.

4. PRAWA I OBOWIĄZKI PRACOWNIKA W DZIEDZINIE BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY

Najwyższy rangą akt prawny - Konstytucja RP stanowi, że:

- każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 66),
- praca znajduje się pod ochroną państwa, które sprawuje nadzór nad warunkami wykonywania pracy (art. 24),
- każdy ma prawo do ochrony zdrowia (art. 68).

W 1996 r. Kodeks pracy po raz pierwszy w polskim prawie pracy określił prawa pracownika w zakresie ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracy.

Zgodnie z art. 210 § 1 prawem takim jest możliwość powstrzymania się pracownika od wykonywania pracy w razie, gdy warunki pracy nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia pracownika, albo, gdy wykonywana przez niego praca grozi takim niebezpieczeństwem innym osobom. O fakcie powstrzymania się od pracy pracownik jest obowiązany niezwłocznie powiadomić przełożonego. Ocenę sytuacji upoważniającej do powstrzymania się od wykonywania pracy dokonuje sam pracownik.

Art. 210 § 2 określa także, że pracownik ma prawo oddalić się z miejsca zagrożenia, powiadamiając o tym fakcie niezwłocznie przełożonego, jeżeli powstrzymanie się od pracy nie usuwa tego zagrożenia. Pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia za czas powstrzymywania się od pracy.

Pracownik ma również prawo, po uprzednim powiadomieniu przełożonego, powstrzymać się od wykonywania pracy wymagającej szczególnej sprawności psychofizycznej, w przypadku, gdy jego stan psychofizyczny nie zapewnia bezpiecznego wykonywania pracy i stwarza zagrożenie dla innych osób (art. 210 § 4). W razie powstrzymania się od pracy z powodu braku dyspozycji psychofizycznej, pracownikowi nie przysługuje wynagrodzenie za czas nie wykonywania pracy. Pracownik nie może ponosić jakichkolwiek niekorzystnych dla niego konsekwencji z powodu powstrzymania się od pracy lub oddalenia się z miejsca zagrożenia w wymienionych przypadkach.

Obowiązki pracownika w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy określa art. 211 Kodeksu pracy. Według tego artykułu podstawowym obowiązkiem pracownika jest przestrzeganie przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny.

W szczególności pracownik jest obowiązany:

- znać przepisy oraz zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, brać udział w szkoleniu i instruktżu z tego zakresu oraz poddawać się wymaganym egzaminom sprawdzającym,
- wykonywać pracę w sposób zgodny z przepisami oraz zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stosować się do wydawanych w tym zakresie poleceń i wskazówek przełożonych,
- dbać o należyty stan maszyn, urządzeń, narzędzi i sprzętu oraz o porządek i ład w miejscu pracy,
- stosować środki ochrony zbiorowej, a także używać przydzielonych środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, zgodnie z ich przeznaczeniem,
- poddawać się wstępnym, okresowym i kontrolnym oraz innym zaleconym badaniom lekarskim, a także stosować się do wskazań lekarskich,
- niezwłocznie zawiadomić przełożonego o zauważonym w zakładzie pracy wypadku albo zagrożeniu życia lub zdrowia ludzkiego oraz ostrzec współpracowników, a także inne osoby znajdujące się w rejonie zagrożenia, o grożącym im niebezpieczeństwie,
- współdziałać z pracodawcą oraz przełożonymi w wypełnianiu obowiązków dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA NIEPRZESTRZEGANIE PRZEPISÓW BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY

Konsekwencje naruszenia przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczą nie tylko pracowników, ale wszystkich osób, które swoim postępowaniem przyczyniły się do powstania zagrożenia lub wypadku przy pracy. Tak więc, za naruszenie wymogów bezpieczeństwa odpowiadać mogą pracodawcy, osoby kierujące pracownikami (osoby odpowiedzialne za stan bezpieczeństwa i higieny pracy) oraz pracownicy szeregowi.

Odpowiedzialność porządkowa (służbowa)

Odpowiedzialności porządkowej podlegają wszyscy pracownicy zakładu pracy. Przedmiotem odpowiedzialności jest naruszenie ustalonego porządku i dyscypliny pracy, regulaminu pracy, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisów przeciwpożarowych. Wobec pracowników, którzy nie przestrzegają ww. przepisów stosuje się następujące kary porządkowe:

- upomnienie,
- naganę,
- karę pieniężną.

Kara pieniężna za jedno przekroczenie nie może być wyższa od jednodniowego wynagrodzenia pracownika, a łącznie kary pieniężne nie mogą przewyższać dziesiątej części wynagrodzenia przypadającego pracownikowi do wypłaty. Kara nie może być zastosowana po upływie 2 tygodni od uzyskania informacji o naruszeniu przepisów bhp i po upływie 3 miesięcy od dopuszczenia się tego naruszenia.

Pracodawca przed wymierzeniem kary winien wysłuchać pracownika na okoliczność popełnionego przez niego naruszenia obowiązku pracowniczego. Pracodawca, stosując karę, uwzględnia rodzaj przekroczenia, stopień winy pracownika i jego dotychczasowy stosunek do pracy.

Jeżeli zastosowano karę z naruszeniem przepisów prawa, ukarany pracownik może w ciągu siedmiu dni od dnia zawiadomienia go o ukaraniu wnieść sprzeciw. O uwzględnieniu lub odrzuceniu sprzeciwu decyduje pracodawca w porozumieniu z zakładową organizacją związkową. Nie odrzucenie sprzeciwu w ciągu 14 dni od daty wniesienia jest równoznaczne z jego uwzględnieniem.

Odpowiedzialność wykroczeniowa

Odpowiedzialności wykroczeniowej za naruszenie praw pracowniczych podlegają osoby, które dopuściły się naruszenia przepisów art. 281 - 282 Kodeksu pracy oraz przepisów ustawy o Społecznej Inspekcji Pracy. W szczególności będą to osoby pełniące funkcje kierownicze, odpowiedzialne za przestrzeganie przepisów prawa pracy, bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów sanitarnych, przepisów przeciwpożarowych oraz innych przepisów.

Wykroczenia przeciwko prawom pracownika mają miejsce m.in., gdy pracodawca lub osoba działająca w jego imieniu:

- nie potwierdza na piśmie zawartej z pracownikiem umowy o pracę,
- zawiera umowę cywilnoprawną w warunkach, o których zgodnie z art. 22 § 1 powinna być zawarta umowa o pracę,
- wypowiada lub rozwiązuje z pracownikiem stosunek pracy bez wypowiedzenia, naruszając w sposób rażąco przepisy prawa pracy,
- narusza przepisy o czasie pracy lub przepisy o uprawnieniach pracowników związanych z rodzicielstwem, zatrudnianiu młodocianych,
- nie prowadzi dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akt osobowych pracowników,
- pozostawia dokumentację w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akta osobowe pracowników w warunkach grożących uszkodzeniem lub zniszczeniem,
- stosuje wobec pracowników inne kary niż przewidziane w przepisach prawa pracy,
- nie wypłaca w ustalonym terminie wynagrodzenia za pracę lub innego świadczenia przysługującego pracownikowi albo uprawnionemu do tego świadczenia członkowi rodziny pracownika, wysokość tego wynagrodzenia lub świadczenia bezpodstawnie obniża albo dokonuje bezpodstawnych potrąceń,
- nie udziela przysługującego pracownikowi urlopu wypoczynkowego lub bezpodstawnie obniża wymiar tego urlopu,
- nie wydaje pracownikowi świadectwa pracy, podlega karze grzywny od 1.000 zł do 30.000 zł.

A w myśl art. 283 § 1 i 2 Kodeksu pracy tej samej karze grzywny podlega ten, kto będąc odpowiedzialnym za stan bezpieczeństwa i higieny pracy albo kierując pracownikami lub innymi osobami fizycznymi, nie przestrzega przepisów lub zasad bezpieczeństwa i higieny pracy:

- nie zawiadamia w terminie 30 dni właściwego inspektora pracy i właściwego państwowego inspektora sanitarnego o miejscu, rodzaju i zakresie prowadzonej działalności oraz o zmianie technologii, jeżeli zmiana technologii może powodować zwiększenie zagrożenia dla zdrowia pracowników,
- wbrew obowiązкови nie zapewnia, aby budowa lub przebudowa obiektu budowlanego albo jego części, w których przewiduje się pomieszczenia pracy, była wykonywana na podstawie projektów uwzględniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy, pozytywnie zaopiniowanych przez uprawnionych rzeczoznawców,
- wbrew obowiązкови wyposaża stanowiska pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności,
- wbrew obowiązкови dostarcza pracownikowi środki ochrony indywidualnej, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności,

- wbrew obowiązku stosuje:
 - a) materiały technologiczne bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników oraz bez podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych,
 - b) substancje i preparaty chemiczne nieoznakowane w sposób widoczny i umożliwiający ich identyfikację,
 - c) niebezpieczne substancje i niebezpieczne preparaty chemiczne nieposiadające kart charakterystyki tych substancji, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem,
- wbrew obowiązku nie zawiadamia właściwego okręgowego inspektora pracy, prokuratora lub innego właściwego organu o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym wypadku przy pracy oraz każdym innym wypadku, który wywołał wymienione skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy, nie zgłasza choroby zawodowej albo podejrzenia o taką chorobę, nie ujawnia wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, albo przedstawia niezgodne z prawdą informacje, dowody lub dokumenty dotyczące takich wypadków i chorób,
- nie wykonuje w wyznaczonym terminie podlegającego wykonaniu nakazu Państwowej Inspekcji Pracy,
- utrudnia działalność organu państwowej Inspekcji Pracy, w szczególności uniemożliwia prowadzenie wizytacji zakładu pracy lub nie udziela informacji niezbędnych do wykonania jej zadań,
- bez zezwolenia właściwego inspektora pracy dopuszcza do wykonania pracy lub innych zajęć zarobkowych przez dziecko do ukończenia przez nie 16 roku życia;

Odpowiedzialność karna

Naruszenie przepisów prawa na szkodę pracownika może również nosić znamię przestępstwa.

W rozdziale XXVIII Kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową” przewidziane są czyny podlegające karze:

Art. 220. § 1. *Kto, będąc odpowiedzialny za bezpieczeństwo i higienę pracy, nie dopełnia wynikającego stąd obowiązku i przez to naraża pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.*

§ 2. *Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.*

§ 3. *Nie podlega karze sprawca, który dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo.*

Art. 221. *Kto wbrew obowiązku nie zawiadamia w terminie właściwego organu o wypadku przy pracy lub chorobie zawodowej albo nie sporządza lub nie przedstawia wymaganej dokumentacji, podlega grzywnie do 180 stawek dziennych albo karze ograniczenia wolności.*

Kary administracyjne to:

- mandat karny - może być wystawiony pracownikom nadzorującym i kierującym pracownikami oraz pracodawcom. Osoba karana ma prawo odmowy przyjęcia mandatu, wówczas jej sprawa będzie skierowana do Sądu Rejonowego, do Wydziału d/s Orzeczeń,
- kary za naruszenie Kodeksu karnego są kierowane do organów ścigania (prokuratura, policja). Są to kary za rażące zaniedbania w zakresie bezpieczeństwa pracy, zwłaszcza za zagrożenie bezpośredniej utraty życia lub zdrowia pracowników oraz za wypadki powstałe z winy osób sprawujących nadzór nad pracą podległych im pracowników. Wyroki w sprawach karnych ulegają zatarciu po 10 latach. Obecnie coraz częściej pracownicy występują do sądu z powództwa cywilnego w sprawach o odszkodowania z tytułu wypadków przy pracy, utraty zdrowia lub chorób zawodowych.

LITERATURA:

1. *Kodeks pracy* (stan prawny na dzień 1. stycznia 2009 roku).
2. *Bezpieczeństwo i ochrona człowieka w środowisku pracy. Prawna ochrona pracy.* CIOP - PIB, Warszawa 2008.

PYTANIA KONTROLNE

1. Jakie są podstawowe obowiązki pracodawcy w dziedzinie bhp i gdzie zostały określone?
2. Jaki obowiązek spoczywa na pracodawcy, który po raz pierwszy rozpoczyna działalność?
3. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie obiektów budowlanych i pomieszczeń pracy?
4. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie maszyn i urządzeń technicznych?
5. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie substancji chemicznych, w tym niebezpiecznych?
6. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie szkolenia w dziedzinie bhp?
7. Jakie szczegółowe obowiązki w dziedzinie bhp spoczywają na pracodawcy w zakresie dostarczania środków ochrony indywidualnej?
8. Jakie obowiązki w zakresie bhp spoczywają na pracowniku i gdzie zostały one określone?
9. Kto może odpowiadać za naruszenie wymogów bezpieczeństwa pracy?
10. Wymień rodzaje kar za naruszenie przepisów o ochronie pracy.